

ПРИНЦИПИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І.І. Кононов

Згруповано чинники, які негативно впливають на збалансування зовнішніх торговельно-економічних відносин. Проаналізовано підходи науковців щодо виокремлення рівнів нормативно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та наведено шляхи їх розширення. Визначено основні цілі державного регулювання ЗЕД в Україні. Для досягнення визначених цілей державного регулювання ЗЕД в Україні та вирішення поставлених завдань розширено склад принципів нормативно-правового регулювання цієї діяльності.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, рівні нормативно-правового регулювання, принципи нормативного регулювання, міжнародні ринки товарів, торговельні підприємства.

PRINCIPLES OF REGULATORY REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

I. Kononov

The purpose of the article is to regulate the levels and principles of legal regulation of foreign economic activity. It is determined that the main factors that negatively affect the balance of foreign trade and economic relations include: the activities of commercial enterprises in quarantine; disparity in domestic capabilities of trade enterprises and their main trading partners in terms of obtaining economic benefits from mutual integration; non-equivalent international exchange; decline in industrial production of export-oriented goods. It is proposed to include mega-level (level of international organizations and associations), meta-level (level of integration associations and aspirations to join them), macro-level (level, which includes the main bodies of public administration and non-governmental bodies of foreign economic activity), meso level (level of regulation of foreign economic activity at the regional level), micro level (level of business entities). The main goals of state regulation of foreign economic activity in Ukraine are determined: ensuring the balance of the economy and the balance of the domestic market; stimulating progressive structural changes in the economy; creation of the most favorable conditions for the involvement of the national economy in the system of world division of labor; approaching the market structures of developed foreign countries. It is proved that in order to solve socio-ecological problems the state policy of foreign economic activity regulation should provide protection of life and health of

citizens, improvement of ecological condition of environment, protection of environment by establishing additional requirements for import of certain goods, effective ecological control, presentation of documents. which certify the quality, environmental and sanitary safety of goods. The solution of economic goals will be facilitated by: establishing a mechanism of equal access of trade enterprises with domestic goods and services with a high share of gross value added to foreign markets by concluding international agreements, establishing the work of the Export Credit Agency, concluding agreements with integration associations; maintaining the competitiveness of goods of domestic trade enterprises, protection of national entrepreneurs by introducing measures to prevent financial and material losses through special anti-dumping and countervailing duties, additional import duties on imported goods that pose a threat. To achieve certain goals of state regulation of foreign economic activity in Ukraine and solve the tasks, the composition of the principles of regulatory regulation of foreign economic activity (compliance, openness, parity, novelty, European integration, transparency, continuity, balance) has been expanded.

Keywords: *foreign economic activity, levels of normative-legal regulation, principles of normative regulation, international markets of goods, trade enterprises.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Постійне невинне збільшення обсягів світової торгівлі, руху різноманітних форм капіталів, робочої сили між економіками держав світу поглиблює економічні відносини між ними. Вітчизняні торговельні підприємства сьогодні знаходяться в складних економічних умовах, пов'язаних із різними чинниками. Особливо негативно на їх стан вплинула діяльність в умовах карантину, що обмежив не лише зовнішні зв'язки, але й значно вплинув на торговельні операції на ринку України. Негативний вплив на зовнішньоекономічну діяльність має також диспаритет у вітчизняних можливостях торговельних підприємств та їх основних торгових партнерів у частині одержання економічних вигод від взаємної інтеграції. Серед них можна виокремити такі: предмет міжнародної спеціалізації вітчизняних підприємств, який призводить до негативної кон'юнктури на міжнародних ринках товарів; відвантаження зарубіжним партнерам переважно сировинної продукції, а від них – отримання товарів обробної промисловості, що призводить до нееквівалентного міжнародного обміну; спад промислового виробництва експортноорієнтованих товарів через ведення бойових дій у найбільш промислово розвинених регіонах Донецька та Луганська; нестійкий курс національної валюти. Усі ці негативні чинники потребують упровадження та застосування регулятивних заходів, спрямованих на збалансування торговельно-економічних відносин, які дозволять упровадити інструменти та механізми захисту національних інтересів

у процесі залучення вітчизняних торговельних підприємств до транснаціоналізації в глобальному торговельному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. А.В. Завгородній зазначає, що важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності є її регулювання [1]. У науковій літературі виділяють декілька рівнів правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. М.Ю. Бердіна, А.В. Даюб, Ю.С. Кузьмова виокремлюють три рівні регулювання операцій ЗЕД: національний – регулювання здійснюють державні органи країни, резидентом якої є учасник ЗЕД; міждержавний – регулювання за допомогою міждержавних багатосторонніх і двосторонніх угод; міжнародний – діяльність і регламентація міжнародних організацій, що мають універсальний характер [2].

На думку Г.О. Герасименко, регулювання ЗЕД підприємств необхідно досліджувати на чотирьох рівнях: міжнародному, національному, регіональному та на рівні підприємства. На міжнародному рівні автор виокремлює підрівні, зокрема глобальні організації та міжнародні утворення, у розрізі національного рівня – держава в особі органів центральної влади, на регіональному – держава в особі органів місцевої центральної влади, на рівні суб'єктів господарської діяльності – недержавні органи управління економікою та суб'єкти ЗЕД [3, с. 29].

Ураховуючи доробок вчених та не применшуючи ролі попередніх напрацювань, варто зазначити, що вихід із кризового стану та стабілізація зовнішньоекономічних зв'язків потребують застосування різноманітних адміністративно-економічних інструментів, основним із яких є вдосконалення правових механізмів провадження зовнішньоекономічної діяльності торговельними підприємствами, які будуть сприяти її активізації та унеможливлять виникнення конфліктних ситуацій та штрафних санкцій.

Метою статті є впорядкування рівнів та принципів нормативно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для ефективного міжнародного співробітництва важливим є постійне відстеження змін у нормативно-правовому регулюванні – як вітчизняному, так і в країні, з якою планується здійснення зовнішньоторговельних операцій. Це потребує також плідного економічного та інформаційного обміну між торговельними підприємствами нашої країни та зарубіжними партнерами, оскільки обидві сторони зацікавлені в отриманні прибутку та ефективності операцій зовнішньоекономічної діяльності.

Механізм ЗЕД будь-якого рівня формується та функціонує, з одного боку, спонтанно – у процесі адаптації суб'єктів цієї діяльності

до умов зовнішнього середовища, що постійно змінюються. З іншого, він є результатом об'єктивної, цілеспрямованої регуляторної діяльності суб'єктів різних рівнів економічного управління та правового регулювання [4, с. 8].

Н.С. Ситник, А.В. Стасишин, В.Я. Дубик виділяють п'ять основних рівнів регулювання ЗЕД: рівень міжнародних організацій та об'єднань – мегарівень, основними суб'єктами якого є Генеральна угода з торгівлі і тарифів (ГАТТ), Світова організація торгівлі (СОТ), Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Рада митного співробітництва (РМС), Міжнародна торгова палата (МТП) та ін.; рівень інтеграційних об'єднань та прагнень до вступу до них, на якому визначаються зовнішньоекономічні пріоритети у процесі міжнародної регіональної інтеграції, зокрема питання співпраці органів управління на стадії входження до інтеграційних об'єднань – метарівень; рівень, який включає основні органи державного управління – макрорівень, основними регуляторами якого є Президент, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України; рівень регулювання ЗЕД на регіональному рівні – мезорівень, який реалізується при державних адміністраціях відповідними управліннями та департаментами; рівень суб'єктів господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, банки та інші компанії фінансових ринків – мікрорівень [5].

Цілковито погоджуючись із виокремленими рівнями регулювання ЗЕД, вважаємо за доцільне на макрорівні, крім органів державного управління, виділяти недержавні органи управління ЗЕД, основними регуляторами яких є товарні, фондові, валютні біржі, торговельні палати, асоціації, спілки та інші організації координаційного типу, що діють на підставі їх статутних документів. У загальному вигляді рівні регулювання ЗЕД наведено на рисунку 1.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності – це заснована на взаємовигідних економічних стосунках діяльність у сфері міжнародної торгівлі, руху капіталів, міграції робочої сили, передачі технологій [6]. До основних цілей державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні більшість науковців відповідно до положень Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» відносять: забезпечення збалансованості економіки і рівноваги внутрішнього ринку країни; стимулювання прогресивних структурних змін в економіці; створення найбільш сприятливих умов для залучення національної економіки в систему світового розподілу праці; наближення до ринкових структур розвинених зарубіжних країн [7; 6, с. 116; 8, с. 11; 9].

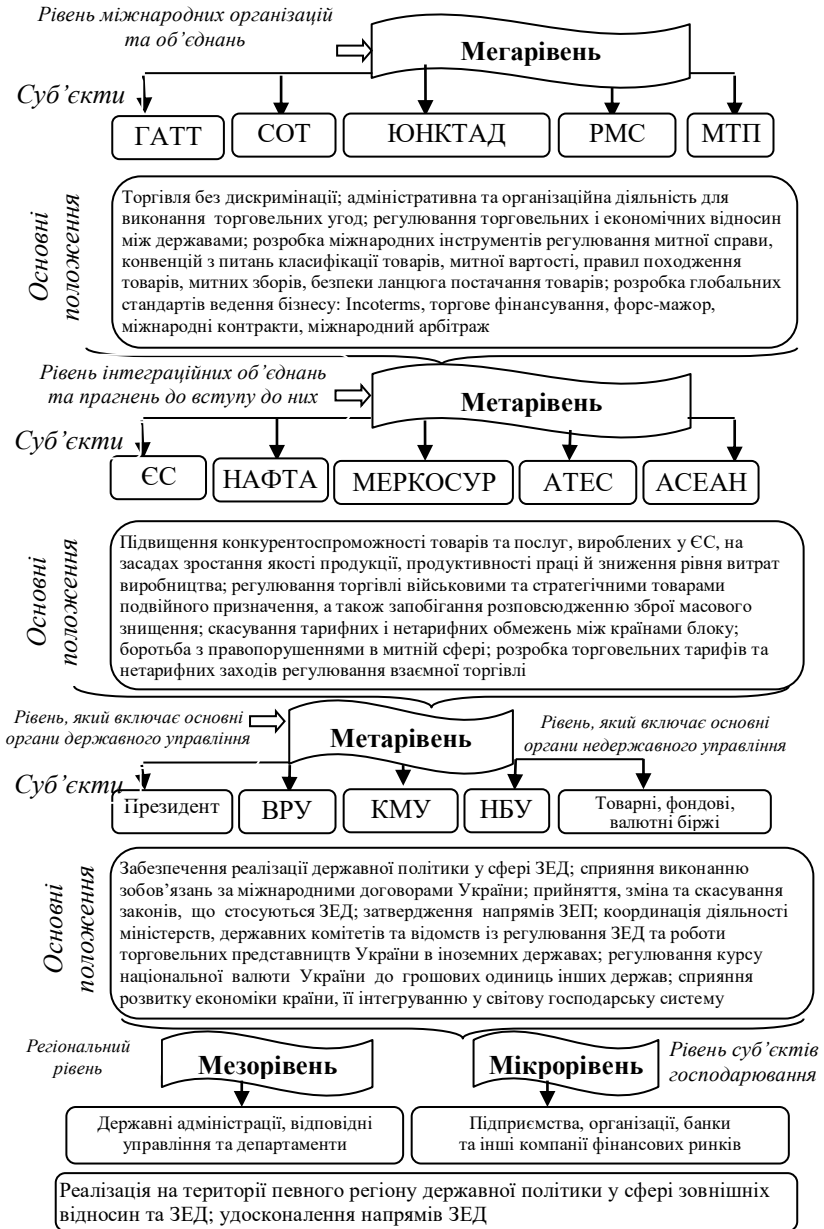

Рис. 1. Рівні регулювання ЗЕД

Улида В.Ю. розширює цей перелік виокремленням таких важливих цілей для регулювання ЗЕД в Україні, як забезпечення захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання, що беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності; надання рівних можливостей для розвитку всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від їх форм власності та сфер діяльності; сприяння розвитку конкуренції та усунення проявів монополізму в зовнішньоекономічній діяльності [10].

Для досягнення Цілей сталого розвитку, визначених у Порядку денному в галузі сталого розвитку на період до 2030 року, до завдань державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні доцільно віднести додаткові положення. Для вирішення соціоекологічних завдань державна політика регулювання ЗЕД має забезпечувати захист життя та безпеку здоров'я громадян, покращення екологічного стану довкілля, захист навколишнього середовища шляхом установлення додаткових вимог до ввезення окремих товарів, дієвого екологічного контролю, пред'явлення документів, які засвідчують якість, екологічну та санітарну безпеку товарів. Вирішенню економічних цілей сприятиме: налагодження механізму рівноправного доступу торговельних підприємств із вітчизняними товарами та послугами з високою часткою валової доданої вартості на зовнішні ринки шляхом укладання міжнародних угод, налагодження роботи Експортно-кредитного агентства, укладання угод з інтеграційними об'єднаннями; підтримка конкурентоспроможності товарів вітчизняних торговельних підприємств, захист національних підприємств шляхом ужиття заходів для недопущення завдання фінансових і матеріальних збитків через спеціальні антидемпінгові і компенсаційні мита, додаткові імпорتنі збори на імпорتنі товари, які становлять загрозу; підвищення експортного потенціалу на основі модернізації виробництва, розвитку інновацій, сприяння науково-технічному прогресу шляхом надання можливості пільгового кредитування для закупівлі нового обладнання, страхування експортних кредитів, уведення пільг для експортно-імпорتنих операцій для просування національних товарів на зарубіжні ринки.

Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачено в частині регулювання зазначеної діяльності керуватися принципом верховенства праву, що полягає в регулюванні ЗЕД тільки законами України; забороні застосування підзаконних актів і актів управління місцевих органів, що в будь-який спосіб створюють для суб'єктів ЗЕД менш сприятливі умови, ніж ті, які встановлені законами України, та принципом юридичної рівності й недискримінації, що полягає в рівності перед законом усіх суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, у тому числі держави, під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності; забороні будь-яких, крім передбачених у Законі України «Про ЗЕД», дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками; неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених Законом України «Про ЗЕД» [9].

Для досягнення наведених вище цілей державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та вирішення поставлених завдань нормативно-правове регулювання ЗЕД має здійснюватися з дотриманням принципів, визначених Законом України «Про ЗЕД», яких ми пропонуємо розширити такими принципами:

- відповідність – нормативно-правове регулювання ЗЕД має відповідати національним інтересам вітчизняних товаровиробників та торговельних підприємств і забезпечувати економічну безпеку;

- відкритість – нормативно-правова база ведення зовнішньоторговельних операцій має забезпечувати достатній рівень доступності вітчизняної економіки для дотримання стандартів і критеріїв міжнародного бізнесу;

- новітність – нормативно-правове регулювання ЗЕД має забезпечувати реалізацію сучасної моделі зовнішньоекономічного розвитку з урахуванням міжнародних інноваційних досягнень у цій сфері;

- європейська інтеграція – регулювання ЗЕД має передбачити механізми реалізації державної політики у сфері входження України до Європейського Союзу;

- транспарентність – надання всім зацікавленим особам усебічного доступу до інформації, що стосується нормативно-правового регулювання ЗЕД та перспектив зміни режиму регулювання зовнішньої торгівлі та політики;

- наступність – нормативно-правове регулювання ЗЕД має враховувати вимоги розвитку світової економіки та зовнішню політику країни, з якими здійснюються зовнішньоторговельні операції;

- збалансованість – регулювання ЗЕД має забезпечувати економічну та фінансову рівновагу зовнішньоторговельних операцій з іншими країнами для стабільного соціо-еколого-економічного розвитку, зростання рівня життя населення й рівноцінного розподілу праці в умовах глобалізації.

Висновки. Проаналізовані підходи науковців щодо виокремлення рівнів нормативно-правового регулювання

зовнішньоекономічної діяльності та наведені шляхи їх розширення сприятимуть упорядкуванню нормативно-правового регулювання системи бухгалтерського обліку та звітності зовнішньоекономічних операцій. Це має забезпечити розуміння принципів організації обліку та підготовки звітності із зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, оцінку впливу цієї діяльності на конкурентоспроможність підприємства та ефективність зовнішньоторговельних операцій на міжнародному ринку, оформлення товарів і вантажу, які перетинають митні кордони, сприяти прискоренню фінансової чи іншої взаємодії великої кількості суб'єктів господарювання.

Список джерел інформації / References

1. Завгородній А. В. Принципи зовнішньоекономічної діяльності: національні та регіональні виміри / А. В. Завгородній // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Т. 4, № 1. – С. 85–93.

Zavhorodnii, A. (2019), "Principles of foreign economic activity: national and regional dimensions", *Ukrainian Journal of Applied Economics* ["Pryntsypy zovnishnoekonomichnoi diialnosti: natsionalni ta rehionalni vymiry"], *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*, No. 1, pp. 85-93.

2. Бердина М. Ю. Регулирование внешнеэкономической деятельности / М. Ю. Бердина, А. В. Даюб, Ю. С. Кузьмова. – СПб : ГОУ ВПО «СПбГУ ИТМО», 2011. – 101 с.

Berdina, M., Dajub, A., Kuz'mova, Ju. (2011), *Regulation of foreign economic activity [Regulirovanie vneshnejekonomicheskoy dejatel'nosti]*, GOU VPO "SPbGU ITMO", Sankt Peterburg, 101 p.

3. Герасименко Г. О. Проблеми та перспективні напрями економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств України / Г. О. Герасименко // Вісник КНУТД. – 2014. – № 3. – С. 26–35.

Herasymenko, H. (2014), "Problems and perspective directions of economic regulation of foreign economic activity of enterprises of Ukraine", *Visnyk KNUTD* ["Problemy ta perspektyvni napriamy ekonomichnoho rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidprijemstv Ukrainy", *Visnyk KNUTD*], No. 3, pp. 26-35.

4. Алексеева Т. І. Організаційно-економічний механізм забезпечення ЗЕД підприємства / Т. І. Алексеева // Вісник НТУ «ХП». – 2013. – № 7 (981). – С. 3–9.

Aleksieieva, T. (2013), "Organizational and economic mechanism of securing the enterprise's ZED", *Bulletin of NTU "KhPI"* ["Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia ZED pidprijemstva", *Visnyk NTU «KhPI»*], No. 7(981), pp. 3-9.

5. Фінанси зовнішньоекономічної діяльності : навчальний посібник / Ситник Н. С., Стасишин А. В., Дубик В. Я., та ін. ; за заг. ред. Н. С. Ситник. – Львів: Апріорі, 2019. – 460 с.

Sytnyk, N., Stasyshyn, A., Dubyk, V., et al. (2019), *Finance of foreign economic activity [Finansy zovnishnoekonomichnoi diialnosti]*, Apriori Publishing House, Lviv, 460 p.

6. Домбровська С. М. Напрями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / С. М. Домбровська // Вісник НУЦЗУ. Державне управління. – 2017. – Вип. 1 (6). – С. 114–119.

Dombrovska, S. (2017), "Directions of state regulation of foreign economic activity in Ukraine", *Bulletin of NUTSZU, Series: Public Administration*. ["Napriamy derzhavnoho rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti v Ukraini", *Visnyk NUTSZU. Derzhavne upravlinnia*], Vol. 1(6), pp. 114-119.

7. Стеценко Ж. В. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Ж. В. Стеценко // Економічний Вісник НТУУ «КПІ». – 2010. – Режим доступу : <http://economy.kpi.ua/uk/node/145>

Stetsenko, Zh. (2010), "State regulation of foreign economic activity in Ukraine Derzhavne rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti v Ukraini" ["Derzhavne rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti v Ukraini"], available at: <http://economy.kpi.ua/uk/node/145>

8. Крупін В. Є. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності територіально-виробничих систем : монографія / В. Є. Крупін ; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2009. – 218 с.

Krupin, V. (2009), *State regulation of foreign economic activity of territorial production systems : monograph [Derzhavne rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti terytorialno-vyrobnychykh system: monohrafiia]*, NAS of Ukraine, Institute of Regional Studies, Lviv, 218 p.

9. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України [Електронний ресурс] № 959-12 від 16.04.1991 р. : / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>

Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity" [Zakon Ukrainy "Pro zovnishnoekonomichnu diialnist"], available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>

10. Улида В. Ю. Система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності / В. Ю. Улида // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Державне управління. – 2015. – Вип. 2. – С. 132–139.

Ulyda, V. (2015), "System of state regulation of foreign economic activity", *Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. Public Administration* ["Systema derzhavnoho rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti", *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Derzhavne upravlinnia*], Vol. 2, pp. 132-139.

Кононов Ігор Іванович, асп., кафедра фінансів, аналізу та страхування, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-07; e-mail: kononov-@ukr.net.

Kononov Igor, postgraduate student, Department of Finance, Analysis and Insurance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-07; e-mail: kononov-@ukr.net.

DOI: 10.5281/zenodo.5040267

УДК 336.225:540.4

ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Н.С. Ковалевська, І.В. Нестеренко, І.В. Янчева, А.О. Лопін

Досліджено теоретико-правові засади організації природоохоронної діяльності в умовах застосування новітніх інформаційних систем та технологій. Передбачено визначення контурів єдиного інформаційного простору підприємства та вибір методології формування звітності сталого розвитку на основі аналізу вимог користувачів обліково-звітної інформації; коригування облікової політики підприємства відповідно до імперативів обліку природного капіталу; розробку методики відображення руху елементів природного капіталу на рахунках бухгалтерського обліку.

Для підвищення ефективності збору, обробки, систематизації та узагальнення інформації про природний капітал підприємств рекомендовано процес автоматизації обліку будувати за моделлю, яка включає інтерфейси для імпорту та експорту даних; забезпечує автоматизацію всіх етапів облікового процесу; підтримує ведення довідників елементів природного капіталу, рахунків бухгалтерського обліку, форм облікових реєстрів та звітності.

Ключові слова: диджиталізація, облік, природний капітал, природоохоронна діяльність, інформаційна система.

DIGITALIZATION OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT OF ENVIRONMENTAL ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

N. Kovalevska, I. Nesterenko, I. Yancheva, A. Lopin

Theoretical and legal bases of the organization of nature protection activity in the conditions of application of the newest information systems and technologies

---

© Ковалевська Н.С., Нестеренко І.В., Янчева І.В., Лопін А.О., 2021